

FEETJE

cultuur, geschiedenis en taal van groningen - nr. 2 2015

FEITH

Lutje FEITH is een gezamenlijke uitgave van het Huis van de Groninger Cultuur, het Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven, het Gronings AudioVisueel Archief, het Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen en de cultuurhistorische vereniging Stad en Lande.

Cascadeplein 4 is de gezamenlijke voordeur. In Cascadeplein 4 wordt onderzoek over de Groninger geschiedenis en de Groninger cultuur gepresenteerd door middel van tentoonstellingen, publicaties en publieksinformatie.

INHOUD

3. "Dat die oude stukken er zijn en dat ik daarmee kan werken, vind ik nog steeds bijzonder..."

door Jona van Keulen

4. Monumentenfonds van Stad & Lande steunt de Familietrouw

door Eddy de Jonge

5. Heel De Hoven bakt

door Patricia Ottay

6. Fotoboek Groningen 40-45 roept veel reacties op

door Bettie Jongejan

7. De bank komt tot leven

door Marij Kloosterhof

COLOFON

Oplage: 2.500

Redactie: Eddy de Jonge, Harma Rozema-Woldhuis

Vaste medewerkers:

Albert Buursma, correspondent Stad en Lande

Bettie Jongejan, correspondent OVCG

Jona van Keulen, correspondent RHC Groninger Archieven

René Duursma, correspondent GAVA

Henk Scholte, correspondent Huis van de Groninger Cultuur

Aan dit nummer werkten mee:

Michael Hermse, Marij Kloosterhof, Patricia Ottay

Ontwerp: Richard Bos, Wergea

Fotografie: Marij Kloosterhof, P.B. Kramer, H.H. Prins-Tillema, Steenmeijer, Pjotr Wiese

Druk: Koninklijke Van Gorcum BV, Assen

Afbeelding omslag

Voorant: Oude Ebbingestraat, met rechts achter de tram de Nutsspaarbank, 1935. Foto P.B. Kramer, uitsnede, collectie RHC Groninger Archieven (1785-2629)

Achterkant: De Papiermolen, 1960. Het openluchtbad viert dit jaar het zestigjarig bestaan. Foto Steenmeijer, collectie RHC Groninger Archieven (1785-6926)

ISSN: 2214-2258

Contact:

Redactie Lutje FEITH

Cascadeplein 4, 9726 AD Groningen

Postbus 30040, 9700 RM Groningen

Telefoon: 050-5992000

E-mail: lutjefeith@groningerarchieven.nl

www.huisvandegroningercultuur.nl

www.groningerarchieven.nl

www.gava.nl

www.ovcg.nl

www.stad-lande.nl

Auteursrecht is voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt of vervaelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor (ingezonden) stukken in te korten, aan te passen of niet te plaatsen. Ingezonden brieven vallen niet onder verantwoordelijkheid van de redactie.

“DAT DIE OUDE STUKKEN ER ZIJN EN DAT IK DAARMEE KAN WERKEN, VIND IK NOG STEEDS BIJZONDER...”

Tobias Wagenaar vond geschiedenis en genealogie altijd al leuk, voor hij in 1994 begon met onderzoek naar zijn eigen familie. *door Jona van Keulen*

Zijn uit Duitsland afkomstige voorvader Wagner trouwde in 1744 met een jongedame uit Winsum. Hij was soldaat en woonde overal in Nederland, maar de familie was sindsdien toch vooral in de stad Groningen gevestigd. Dus bij de Groninger Archieven was veel te vinden. Tobias werd lid van de provinciale NGV-afdeling in een tijd dat die vereniging nog een functie had om leden met elkaar in contact te brengen en aan gegevens te helpen. “Door de komst van het internet is dat veranderd. Ik ben nog wel lid van de redactie van het tijdschrift en ga graag naar genealogische en historische dagen: je komt op andere plekken, ontmoet mensen en hoort hun verhalen. Dat geldt ook voor de lezingenavonden,

waar ik aan meewerk: de geschiedenis gaat over de wereld van mijn voorouders.

Zo ging ik ook naar een Dag van de Groninger Geschiedenis. Daar ontmoette ik een archiefmedewerker en hoorde over de plannen om akten van de burgerlijke stand toegankelijk te maken. Dat leek mij leuk en ik wilde wel iets doen. Je kreeg dan een deel met fotokopieën mee naar huis en ik voerde dat in in een programma. Toen er geen kopieën meer waren, ben ik in het gebouw van de Groninger Archieven terechtgekomen, omdat ik hier verder kon. Mijn komst hier viel dus samen met de digitale ontwikkeling: van thuiswerken met kopieën naar online werken, direct uploaden en beschikbaar stellen. Nu staat alles met scans op AlleGroningers.

Foto Marij Kloosterhof

Ik mis het zoekwerk wel; soms kom ik nog iets tegen over mijn familie. Mijn 16e-eeuwse voorvader Bernardus Hondebeecke was heel actief, maar hoorde niet echt tot de top en de administratie was toen niet optimaal, dus er is niet veel te vinden. Juist daarom blijft hij mij intrigeren.

Sinds twee jaar werk ik met een groepje aan de huwelijkscontracten van vóór 1811. Huwelijkscontracten werden gesloten tussen de families van het bruidspaar en zo staan er allerlei familieleden genoemd met hun relatie. Je kunt er dus meer familieverbanden in vinden en soms gaan die verder terug dan de doop-, trouw- en begraafboeken. Ik werk dus weer met echte, oude stukken. Dat die stukken er nog zijn, dat je die kunt aanraken, dat je er wat mee kunt, vind ik heel bijzonder, nog steeds.”

«

Foto Marij Kloosterhof

Tobias Wagenaar is bestuurslid van de NGV afdeling Groningen (www.ngv.nl/wwwGRN) en vrijwilliger bij de Groninger Archieven, waar hij meewerkt aan de uitbouw van de website www.allegroningers.nl.

MONUMENTENFONDS VAN STAD EN LANDE STEUNT DE FAMILIETROUW

De Vereniging Stad en Lande heeft een eigen Monumentenfonds. Een fonds voor de 'kleine' monumenten zoals grafstenen, deurklinken, speeltrommels en stenen poortjes. Het geld voor het fonds wordt bij elkaar gebracht door de leden van de vereniging. Het bestuur besluit jaarlijks tot één of twee subsidies na een voorstel van een deskundige monumentencommissie. Dit jaar gaat er een subsidie naar het Veenkoloniaal Museum in Veendam dat de roef van het schip de Familietrouw wil opknappen.

door Eddy de Jonge

De Familietrouw is het oudste, nog in originele staat verkerende binnenschip in de provincie Groningen en nog helemaal 'zeilwaardig'. Het schip werd in 1894 gebouwd op een werf in Stadskanaal in opdracht van de Wildervankster schipper Harm Drost en kreeg de naam Geertje. Geertje Poortman was de vrouw van Drost. Het schip is een zogenaamde spitse praam en uitermate geschikt voor vrachtvervoer in de Oost-Groninger kanalen. In 1910 verliet

het schip de Groninger Veenkoloniën. Het kwam in handen van de familie Witvoet in het Zuid-Drentse Nieuw-Amsterdam waar het als Jacoba door het leven ging. Enkele jaren later werd het verkocht aan de familie Schonewille in Hoogeveen die er met maar liefst zeven kinderen in woonde. Zij gaven het schip de naam Familietrouw. Het schip wisselde nog een paar keer van eigenaar totdat het in 1976 door Wessel Ploeg uit Oosterbeek van een sloper werd

gekocht. Hij restaureerde het schip om het vervolgens in de vaart te nemen voor recreatief gebruik. In 1994 schonk de familie Ploeg de Familietrouw aan het Veenkoloniaal Museum.

Op zaterdag 10 oktober zal de Familietrouw met zijn bemanning van vrijwilligers, onder leiding van museumdirecteur en groot kenner van de Groninger binnenscheepvaart Hendrik Hachmer, aanmeren in het Verbindingskanaal in Groningen ter gelegenheid van de Dag van de Groninger Geschiedenis 2015. Mogelijk met een prachtige gerestaureerde roef waarbij ook het schilderijtje in de koekoek niet vergeten zal worden. <<

www.familietrouw.nl
www.veenkoloniaalmuseum.nl

HEEL DE HOVEN BAKT

Stip-in-t-gat, spekkedikken, poffert en krentjebrij zijn stuk voor stuk typische traditionele Grunneger gerechten. Vrijdag 20 maart 2015 was de dag dat 'Heel De Hoven Bakt' centraal stond.

door Patricia Ottay

In woonzorgcentrum Damsterheerd in Appingedam (onderdeel van stichting De Hoven) werd een dag georganiseerd met en over traditionele Groningse gerechten en baksels. In het kader van de nationale vrijwilligersactie 'NL doet' heeft De Hoven vrienden, familieleden en kennissen van bewoners van het zorgcentrum gevraagd om samen iets lekkers te bakken. In de

huiskamers van Damsterheerd zijn de anderen in het ochtendprogramma zelf aan de slag gegaan met meer en minder traditionele recepten.

Verslaggevers van het Huis van de Groninger Cultuur en De Verhalen van Groningen liepen rond om de koks en bakkers zowel in het Nederlands als in het Grunnegs te interviewen over de recepten, gewoonten en tradities die bij de gerechten horen. 's Middags was het tijd voor een heuse kookshow. Medewerkers van De Hoven kookten 'live' klont (alias jan-in-de-zak) en poffert, typisch Groningse gerechten. Ondertussen vertelde Henk Scholte, consulent van het Huis van de Groninger Cultuur, in het Grunnegs over de achtergronden en gaf hij de bewoners de gelegenheid om hun eigen verhalen en varianten aan te dragen.

'Heel De Hoven Bakt' werd georganiseerd door De Hoven, het Huis van de Groninger Cultuur, De Verhalen van Groningen en organisatiebureau Zie Ommezijde. Verhalen van de bewoners van De Hoven die deze dag gefilmd en opgetekend zijn worden binnenkort geplaatst op een nieuwe, nog te ontwikkelen, website over levend erfgoed: tradities en gewoonten in Groningen. Deze website wordt gerealiseerd door het Huis van de Groninger Cultuur en De Verhalen van Groningen. <<

FOTOBEEK **GRONINGEN 40-45** ROEPT VEEL REACTIES OP

Nog geen paar weken na publicatie verscheen al een herdruk van het fotoboek *Groningen 40-45*. Vooral de niet eerder gepubliceerde foto's uit particuliere collecties spreken de kopers aan. Bij veel lezers roepen de verhalen en foto's herinneringen op en van meerdere mensen hebben we nieuwe waardevolle informatie ontvangen.

door Bettie Jongejan

Zoals bijvoorbeeld het verhaal achter mischien wel de mooiste oorlogsfoto uit het boek. Een Groningse soldaat die afscheid neemt van zijn huilende gezin. Op de achtergrond een GADO-bus. De soldaat kust het jongste kind, dat nog in de kinderwagen zit. Een hartverscheurend tafereel.

Mans van der Lijn neemt afscheid van zijn vrouw Eva, dochter Willie en zoon Bé, hoofdstation Groningen, 28 augustus 1939. Foto collectie Spaarnestad Photo (SFA003017314)

Maar de namen van het gezin waren de redactie onbekend. Een oproep in de *Gezinsbode* leidde tot de gouden tip. Het gaat om het echtpaar Mans en Eva van der Lijn-Bakker en hun kinderen Willie en Bé, destijds woonachtig aan de Davidsstraat 22 in Groningen. Vader is in dienst van de Huzaren – bereden soldaten op paard of

motorfiets – en moet een mitrailleurnest bemannen. Het strand van Scheveningen werd bewaakt met kanonnen en mitrailleurs, omdat men vreesde voor een Duitse landing, met als doel om het regeringscentrum in Den Haag aan te vallen.

De strijd duurde niet lang, al werd er rond Den Haag hevig gevochten. Al snel verloor Nederland de oorlog en Van der Lijn kon naar huis. Hij werd na de oorlog korte tijd beroepsmilitair. Daarna ging hij aan de slag als vrachtwagenchauffeur, tot zijn dood op 62-jarige leeftijd. Beide kinderen Willie en Bé leven nog.

Op de actiedag 'Niet Weggooien!' ontving OVCG een origineel getypt verslag van de Ordedienst-verzetsman Johannes Tillema van kort na de oorlog. Zijn dochter, die de foto van de thuiskomst van haar vader uit Duitsland aanleverde voor het fotoboek, vond het relaas naderhand op zolder.

Tillema was 23 november 1944 thuis (toen Stationsstraat 4-B, thans Stationsstraat 4 in Musselkanaal) toen hij bij terugkomst van zijn onderduikadres werd gearresteerd. Hij

werd meegenomen naar het Scholtenhuis in Groningen en op 8 december op transport gesteld naar een fabrieksgebouw in Hannover. Het werk bestond uit het afgraven van fabrieksterrein en het lossen van bouwmaterialen in het kamp Egersdorf. De gevangenen kregen slechts koolsoep en zuur Duits brood te eten.

Op 8 april 1945 werd kamp Egersdorf bevrijd en zondag 15 april begon de tocht te voet naar huis, tezamen met T.W.S. Bakker uit Ter Apelkanaal, G. Wassing en T. Wijkstra uit Groningen. Zij zijn de drie mannen die naast Tillema op de foto staan.

Op 21 april werd Tillema na een afwezigheid van vijf maanden verwelkomd door zijn kinderen en burens. Tillema: "Niet minder dan 35 bloemstukken prijken in mijn kamer en er kwamen nog vele andere cadeautjes binnen. Bakker was al veel eerder vertrokken, want, het meisje wachtte al weer. Na een gezellige middag vertrokken de twee kameraden tegen 6 uur naar hun woonplaatsen, waar hen, naar ik hoop, een even prettige ontvangst te beurt is gevallen."

Johannes Tillema (l.) uit Musselkanaal en drie kameraden (T.W.S. Bakker uit Ter Apelkanaal, G. Wassing en T. Wijkstra uit Groningen, volgorde onbekend) te voet teruggekeerd uit Duitsland. Stationsstraat 4, Musselkanaal, 21 april 1945. Foto H.H. Prins-Tillema, collectie RHC Groninger Archieven (2437-2112)

DE BANK KOMT TOT LEVEN

Veel Stadgers zullen bekend zijn met het gebouw van de Nutsspaarbank in de Oude Ebbingestraat. En anders misschien wel met de asbak van de bank die vele klanten in huis zullen hebben gehad, of de stadsplattegrond uit 1956. Tot voor kort was het nog een filiaal van SNS bank, waarvan de Nutsspaarbank een rechtsvoorganger is.

door Marij Kloosterhof

De Groninger Archieven beschikken over een fraai archief van de Nutsspaarbank, dat deel uitmaakt van het archief Bondsspaarbank Noord Nederland (toegang 2325). De inleiding bij de inventarislijst van dit archief vertelt over de geschiedenis van de Nutsspaarbank Groningen.

Deze geschiedenis is sinds kort ook heel fraai in beeld te zien. Een paar jaar geleden dook er namelijk opeens een zwart-wit film op, zonder geluid, die jarenlang op een zolder heeft gelegen. Hij is in 1940 gemaakt door de Groningse firma Haijer en Mees, een handel in foto-, kino- en projectieartikelen. Opdrachtgever was de Nutsspaarbank die het blijkbaar zinvol vond de geschiedenis van de bank te bewaren in bewegend beeld.

In 1818 besluit het departement Groningen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen tot oprichting van een spaarbank. Op

Foto P.B. Kramer, 1925, collectie RHC Groninger Archieven (1785-13862)

Eerste spaarder Jelmer Busscher in 1820. Still collectie GAVA (AV4597)

1 mei 1820 wordt de spaarbank officieel geopend op de derde verdieping van het Stadhuis te Groningen.

Hier is natuurlijk geen beeldmateriaal van, maar toch krijgen we een idee hoe dat eruit zag. Het wordt in de film namelijk nagespeeld door acteurs, met speciaal opgeplakte bakkebaarden. Jelmer Busscher, de eerste spaarder, komt in jacquet geld brengen tijdens de eerste zitting. We zien ook wat er fout kan gaan wanneer je geld bewaart in een oude sok of matras.

Als in 1860 de boeken en fondsen van de spaarbank, die bij de penningmeester thuis worden bewaard, ternauwernood van een brand zijn gered, besluit het departementsbestuur een eigen gebouw aan te kopen in de Jacobijnerstraat. In 1925 wordt een nieuw kantoor geopend in de Oude Ebbingestraat, dat in 1933 wordt uitgebreid. Kinderen komen met hun spaarbusje naar de bank. Loketten rijzen op uit de vloer en verdwijnen daarin na de zitting weer!

In 1940 zit directeur van de Nutsspaarbank Bront Bossinga, herkenbaar met vlinderstrik, aan zijn bureau. Hij opent de kluis en vergadert met de commissarissen. Met Bossinga loopt het niet goed af. De Duitsers verdenken hem van financiële steun aan het verzet en bovendien werkt hij Duitse verordeningen voor de bank tegen. Bossinga wordt in 1943 vermoord.

Bij de bevrijding van Groningen in april 1945 is het Nutsspaarbankgebouw het eerste aan de oostzijde van de Oude Ebbingestraat dat niet door het oorlogsgeweld is verwoest.

De Nutsspaarbank bestaat tegenwoordig niet meer, maar dankzij de fraaie film zijn de geschiedenis en werkzaamheden vastgelegd. De film is te bekijken via www.gava.nl, zoeken op AV4597. <<

Met dank aan Sebastiaan Vos.

